

PORTRÉT UMĚLCE JAKO MLADÉHO MUŽE

Mám dojem, že základní impresie, kterou člověk dává v předškolním věku, je poměrně věrným obrazem jeho „přirozenosti“, do níž nakonec s trochou štěstí doroste poté, co překoná všechny výchovné záseky, tak jako se bonsaj za několik let po vysazení do volné půdy zase změní v běžnou borovici. Obecně vzato jsem byl v předškolních letech dítě přecitlivělé a přístupné dojmům, poněkud ukňourané a zároveň extrémně zvědavé a zvědavé, což není kombinace úplně jednoduchá. Také jsem se rád sebezprezentoval jakýmsi „estrádními vystoupeními“ s humornými vložkami, na která musím vždycky myslet při veřejných a mediálních vystoupeních dnes. Už v předškolním věku jsem také pořádal jakési prekurzory biologických přednášek – chtěl bych tímto poznovu poděkovat zejména své babičce, která je trpělivě poslouchala a rovnala tím nevědomky dráhu k budoucí profesuře.

Jsa nadán nespoutanou fantazijní konfabulací kombinovanou s biologickými zájmy, záhy jsem přesvědčil učitelky ve školce o existenci ptáka jménem „pírek“, který se ovšem, což jsem jim zatajil, občas měnil v chlapečka předškolního věku. Teprve po mnoha letech jsem se dočetl o víře moravského venkova v bytost jménem „špírek“, jakéhosi raráška oscilujícího mezi podobou černého kuřete a trpaslíčka. Ach ty jungovské archetypy! V dětství je má člověk jaksí na dosah ruky. Mám-li jmenovat ještě jeden: jsa jednou vyzván, abych vyprávěl nějaký strašidelný příběh, mluvil jsem o hadovi, který sežral nejdřív postupně celý svět a poté i sebe sama počínaje od konce ocasu – nakonec nebylo nic. Scénu jsem potom mnohokrát také maloval, nu byl to typický *uroboros* jako z obrázkové knížky. Že by se mýtus o něm dostal až do Kardašovy Řečice, je věru

nepravděpodobné. K hadům jsem míval i jinak vztah velmi vřelý: asi ve čtyřech letech jsem k matčinu upřímnému zděšení během houbařské výpravy do lesa přinesl mladou užovku se slovy, že je to můj oblíbený hádek, vezmu si ho domů a bude se mnou spinkat v mé postýlce.

Nemohu také neuvést bizarní příhodu z roku 1961: zjistil jsem, že na světě jsou i lidé mluvící zcela jinak než my, totiž Němci. Když jsem shledal, že matka tuto řeč umí, vyžádal jsem si nějaké ukázky. Ta, nezávážní všechny konsekvence, mi v němčině přeříkala Otčenáš a zapívala Horst-Wessel-Lied, jak se jej učila v protektorátní škole. Netušila, že si obě německé ochutnávky brskně zapamatují a budu je všem návštěvám ještě dlouho prezentovat. Oboje bylo tehdy hrubě politicky nekorektní, navíc trochu německy uměli prakticky všichni – jen okolnost, že jsem byl roztomilý tříletý klouček, zabránila, že jsem nebyl obratem utracen. Podobně jsem rád předstíral, že umím číst, ač opak byl pravdou, a opakoval v rámci knih říkanky či kratší texty vždy na příslušné stránce, jak jsem si je zapamatoval z předčítání – působilo prý to velmi věrně.

Od nejranějšího dětství jsem se zajímal o živou přírodu, nikdy jsem si nehrál s technickými hračkami, leč se zvířátky, tehdy ve venkovském domku samozřejmě nikoli plyšovými, ale živými. Také jsem nikdy nekreslil lidské postavy, domy či auta, ale výhradně ptáky a zvířata, snad někdy také scény z vesmíru. Když jsem si potom povídal se svými spolužáky na fakultě, nejméně polovina měla zcela podobně „biofilní“ dětství. Těžko se najde ve střední Evropě vhodně velký a snadno chovatelný domácí či volně žijící živočich, jehož bych nějakou dobu neměl. Od dětství mne velmi zajímalo rozmnožování, musím říci, že podstatně víc než sex. Návštěva v umělé líhni asi ve čtyřech letech mne naprosto fascinovala a odchov kuřat pod kvočnou, v pozdějších dobách mnohokrát opakovaný, patří k mým největším životním zážitkům vůbec. Ostatně proměna čehosi, co se tak hodí k výrobě omelet, během jednadvaceti dnů v živočicha, který může po svých odejít, je divoucí div a vřele doporučuji podobný zážitek každému. Řada věcí, které nás obklopují, jsou prostě zázraky, na které jsme si zvykli a naučili se je banalizovat. I jinak jsem množil, cokoli mi přišlo pod ruku, z pozdější doby bych zmínil třeba rutinní odchovy slepýšů – na konci každých prázdnin jsem jich vypouštěl do lesa padesát i víc. Jednou jsem našel v lese kus sršních voštin, vyhrabaných zřejmě jezevcem, a tři zdravé larvy, které v nich byly, odchoval pomocí rozetřených much podávaných na párátku. Ač jim vskutku chutnalo, byli nakonec vyhlhlí sršňové přeče jen menší a bledší

Autor ve věku šesti let
(orig. neznámý autor
/pojišťovací agent/
Kardašova Řečice, 1964)

než jejich „divocí“ kolegové, zato se vraceli každý večer do papírové krabičky s otvorem, jakéhosi „úlu“. Činili tak asi po tři neděle a lidé je ani v nejmenším neznepokojovali.

Dnes se domnívám, že se moje láska ke zvířatům projevuje tím, že žádná nevlastním, ale děti jsou převelice posesivní. Jednou jsem dostal polovzrostlé mládě kalouse a s velkým entusiasmem jej odchoval. V době, kdy by se bývalo osamostatňovalo, jsem však neměl odvahu se s ním rozloučit, tuto možnost propásl a choval předmět své touhy dál. Sice jsem byl například schopný správně stanovit diagnózu jeho očního zánětu jako avitaminózu A a vyléčit ji podáním několika vaječných žloutků, ale zhruba za dva roky kalous v celkově nevhodné péči uhynul. Na příhodu jsem si měl vzpomenout mnohem později v emigraci, jak bude ještě připomenuto. Gautama Buddha ne nadarmo mluvil o tom, že i ulpívání na věcech srdci milých je zhoubné.

Dobře si vzpomínám i na první návštěvu zoologické zahrady, tehdy ještě malého zookoutku na Hluboké nad Vltavou. Bylo to roku 1963 a byl jsem tím zcela fascinován. Celý zvěřinec sestával z jelena a laně, olezlého

hnědého medvěda, supa bělohlavého, dále tehdy ještě mezi lidem zcela neznámého černého čápa, párku papoušků alexandru a několika vodních ptáků, z nichž husy běločelé právě seděly na vejcích. Tu pražskou jsem poprvé uviděl o dva roky později, byla tehdy také úměrně skromnější než dnes. Ještě koncem šedesátých let byly ve městech vidět kočovné zvěřince. Z jejich jindřichohradeckého hostování mám zpětně ty nejděsivější impresy, ač mne tehdy převelice zajímaly – řada zvířat se nemohla v oddělení pojízdného vozu ani otočit, krmilo se, čím se jen dalo a aby se krajty kýženým způsobem stále plazily, bylo nutno s nimi co chvíli zatřást. Ač si minulý režim nebral servítky ani s lidmi, tuto zhůvěřilost nakonec přece jen zakázal.

Má první datovatelná vzpomínka je prazvláštní: jsem vezen matkou na tzv. „sportovním“ kočárku na okraji městečka, tu přijede na motorce otec a v přilbě pověšené na řídkách má plno hub, které pokládá za zelánky – matka mu je se smíchem vysype do příkopu, neboť jsou to muchomůrky citronové. Časový průnik kočárku a muchomůrek dává zhruba srpen/září 1960, tedy dva roky věku. Proč vlastně mají lidé ve věku 2–3 let (někdy i později) vzpomínkovou bariéru, která drží starší vzpomínky pod uzávěrou, ač byly nepochybně velmi intenzivní a dítě na konci tohoto období nejen bystře vnímá, ale většinou i mluví? Z věku zhruba tří let si vzpomínám na první významnější sen, věru trochu hororózní. Bezprostředně mu předcházelo spatření krotkého výra jménem Kubík u jednoho z místních myslivců (lov na výrovku na vrány a dravce byl tehdy ještě běžný). Strašlivý noci pán byl nejen víceméně srovnatelné velikosti se mnou, ale také na povel děsivým způsobem houkal. Následoval sen: jdu s matkou na procházku, jedná se však pouze o její atrapu – po způsobu strašáků do zelí končí dole kulem, na němž místo chůze poskakuje. Náhle se ozve hlas, jakoby komentátora: „Hle, matka opouští své mládě!“ Tu se objeví na nebi výr držící v jednom pařátu jutový pytel, popadne mne a hodí do něj. Ze všech sil se bráním a kopu kolem sebe, všude kolem je ale černočerná tma. Budím se zcela hysterický s pokřikem: „Pomoc, bere mě sůva, strká mě do pytle!“ Je pozoruhodné, že „hlas komentátora“, jakoby k němému filmu, se mi ve snech objevoval jako jediné ozvučení až do počátku školních let. V raném dětství jsem také poměrně často nerozeznával sny od bdělých zážitků. Jednou, když mi jakási stavební firma opravovala byt a bylo nutno na dělníky trochu dozírat, jsem si z dlouhé chvíle v mezičase psal vzpomínky na dětství do šesti let – bylo jich nakonec třicet stránek velkého formátu popsaných drobným písmem,

jednotlivé epizody sotva na řádek dva. Mnoho mých přátel tvrdí, že si z této periody života nepamatují prakticky nic.

Raná šedesátá léta právě neoplývala knihami pro děti, ty se vyrojily v pestré a možná světově unikátní plejádě až v roce 1963, kdy se do tohoto žánru začali utíkat autoři, které socialistický realismus tížil. Podobně jako mnoho jiných biologů mé generace jsem si rád nechával předčítat z knihy *Lesní noviny* (*Lesnaja gazeta*) ruského přírodovědce Vitalije Biankiho. Byla to poměrně vtipně napsaná kronika přírodního ročního cyklu, koncipovaná jako časopis-měsíčník – jednotlivé měsíce byly brány podle znamení zodiaku –, doprovázená rozmanitými loveckými historkami. Když jsem si ji později prohlížel, obcházel mne trochu mráz, pokud jsem si uvědomil, že optimistické zprávy o narození růžových selátek v kolchozech byly ve skutečnosti zároveň provázeny smrtí mnoha ukrajinských dětí hladem. Ale co mohl koneckonců Bianki dělat. Netušil jsem, že v roce 1992 potkám v Kandalakšské rezervaci jeho syna, který ze všeho nejvíc připomínal nějakého bájného lesního dědečka z ruských zkazek. Knihu ruských pohádek a říkanek jsem také měl a oblíboval – při dnešním pohledu vidím, jak se český ilustrátor nenápadně mstil zobrazením imbecilně vyhlížejících mužiků, babek-degenerátek a prostitučně vtíravých krasavic. Tehdy houfně vydávané skrytě propagandistické knihy o Neznámkovi (*Něznajka*) Nikolaje Nosova mi rodiče jakožto „žvást bolševickej“ zakazovali.

Další knihou, která mě dosti ovlivnila, byli Karafiátovi *Broučci*. Přátelé většinou přičítají můj nápadný fatalismus četným pobytům v Orientu, jeho kořen je ale, zdá se, právě zde. Broučci každou noc úporně svítí na odlehlých místech až téměř k sebezničení s odůvodněním, že tak činí kvůli lidem, ti ale v noci spí, a potřebují-li světlo, posvítí si sami – i malému čtenáři je jasné, že broučky nepotřebují, a ti tak jenom dodávají svým poněkud nanicovatým a obtížným životům *raison d'être*. Kniha také realisticky připravuje na život bez příkras – nakonec je pod jalovcem dvanáctero hrobečků, tak, jak to v posledku dopadne se světluškami i lidmi. Čímsi konvenuje, podobně jako třeba pohádky bratří Grimmů, i dětské morbiditě: Brouček se nadchne pohádkou o neposlušných kotátkách, která převrhnou kamna a shoří i s domečkem na prach a popel. Dobře si ostatně vzpomínám, jak jsem si nechával se zvláštní oblibou předčítat Erbenovy *Svatební košile* – později mne potěšilo, že můj guru Zdeněk Neubauer před lety činival totéž. Kupodivu mi něco vadilo na knihách Ondřeje Sekory o Ferdovi mravencovi, v té době

zažívajících konjunkturu. Ještě mnohem víc mne odpuzovaly knihy a inscenace produktů Václava Čtvrtky jakousi bytostnou falší a skrytou „sociální uvědomělostí“ – i autor sám, nekorunovaný král dobříšského zámku, původním jménem Cafourek, byl údajně postrachem svých spisovatelských kolegů. Míval jsem i jednu dětskou knížku čínskou, dovezenou před velkým rozkolem v roce 1960 – byla zcela neobvyklého formátu, a ač se sestávala skoro jen z ilustrací, děj, točící se kolem jakéhosi kouzelného jablka, nebyl pro středoevropské mozky téměř vůbec rozklíčovatelný (dobový vtíp pravil: „Jaký je čínský výraz pro 250 milionů sovětských občanů?“ „Pche.“).

V šesti letech jsem dostal k Vánocům první díl známého „Hanzákova bestiáře“, oficiálně *Světlem zvířat – Savci*. Těžko si představit větší radost, než když jsem knihu začal slabikovat, a větší žalost, když mi ji matka na dva roky dala pod zámek s argumentem, že „tím by si to dítě moc přetěžovalo hlavu“ – i v jejím obraze světa byly děti primárně šťastně naivní a vesele poskakující a takovými musejí zůstat. Ukázalo se, že věci skutečně zajímavé hlídá vždy nějaký neúprosný strážce.